

# ՊԱՏՄԱԿԱՆ

(Շարունակութիւն, տես թիւ 8.)

Ախլաթայի բերդին գրաւումն, իսկա՛մ  
զօրաց ցիր ու ցան փախուստն, Կարնոյ  
կուսակալին պաշտօնէ դադարումն եւ  
այլ տեղեկութիւնք:

Ախլաթայի Կայսերական բանակն, որոյ սպարապետն էր Սէբաստիոյ կուսակալ Մէհմէտ փաշայ, Ռուսաց զօրքը յանկարծակի կոխելով, անդ գտնուած քառասուն հազարի չափ զօրքը ամենեքեան տազնապով ՚ի փախուստ ածադարեցին. թէ և Բդեշըր քանի մի սպասաւորներով Ախլաթայի բերդը մտաւ, այլ Սեֆէր ամսոյ 16 ին երբ թշնամին բաղմութեամբ բերդին վերայ յարձակեցան, անմիջապէս անձնատուր եղան, և Ռուսք բերդը գրաւեցին: Իսկ Կարնոյ կուսակալ Ղալիպ փաշայ, վհատական խօսքեր յառաջ բերելով, հաշտութիւն լինելու խընդիլներ գրած էր, վասն որոյ նոյն ժամանակի պարագայից նկատմամբ հարկ էր զայն իւր պաշտօնէն հեռացնել, որպէս և եղեւ իսկ հրամանաւ Արքային, և անոր տեղը յաջորդեց Կայսերական հանքաց վերատեսուչ Սալէհ փաշան. իսկ Ղալիպ փաշայ զրկեցաւ իւր վեղիրական աստիճանէն և Պալիքէսեր նստելու հրաման եղաւ, այլ յաքսորատեղին հասնելէն զինի անմիջապէս մեռաւ: Ռուսաց զօրքը Կարսայ եւ Ախլաթայի բերդերը գրաւելէն յետոյ, մինչեւ Կարնոյ վեց ժամ հեռաւորութիւն մնալու տեղեր արշաւեցին, այն կողմերը գտնուած բռնակչաց ոմանք, և Պարսից հպատակները Ռուսաց հպատակելով, նոցա բաղմութիւնը աւելի ստուարացուցին, և այս պատճառաւ խիստ շատ կարեւոր դատուեցաւ այն կողմերը աւելի

զօրացնել և ամրացնել. վասն որոյ աւրեւելեան պատշաճաւոր գաւառներէն պէտք եղած զօրքը պատրաստելով զրկեցին. և Սէբաստիոյ գաւառին կուսակալ Հագգի փաշային, որ Ամասիոյ նստած էր, Վէզիրութեան աստիճան շնորհելով, հրաման եղաւ օր յառաջ Կարին հասնիլ: Սոյն ժամանակին Տըրապիզոնի կուսակալ և Սպարապետ Հոսան փաշայի տկարութիւնը և պաշտօնէն դադարման կարեւորութիւնը ծանուցանելով, իսկոյն դադարեցաւ, և նորա յաջորդեց Ճանիկի հարկահանի փոխանորդ Օսման պէյ Վէզիրութեան աստիճանաւ: Իսկ Ալիշ փաշայ, որ յառաջագոյն Շուճուի Կայսերական բանակէն թշնամւոյն կողմը աւապատակ սփռելու զրկուած էր, նա պատերազմի բռնուելով երկու հազարէն աւելի Ռուսաց զօրքէն ՚ի բերան արոյ կոտորեց եւ աւելի քան ղերեք հարիւր գերի վարեց և այլ կազմած և կողոպուտ աւարի առաւ: Եւ նոյն ժամանակին Վառնայի չըջակայները պատահած երկու պատերազմին մէջ 5-6 հազար անձինք եւս կոտորեցան և շատերը գերի վարեցան:

Վառնայի բերդին գրաւումն, եւ այլ դէպքեր:

Ռուսաց զօրքը Վառնայի բերդը ՚ի ծովու և ՚ի ցամաքի պաշարեցին և սաստիկ նեղի ձգեցին Սիրոսի Եղսուֆ Փաշան, որ բերդն էր, որ և իցէ պատճառաւ երկնաղիւ տաշարեալ Րոմէլի զօրքերով իբրեւ գերի Ռուսաց բանակը փախաւ, և Ռուսաց զօրքը Րեպիլ Խիւր ամսոյ 3 ին կիւրակէ օրը բերդը մտան և առանց աշխատութեան այն քան պաշարաց և այլ պէսպէս կազմածոց տիրեցին: Եւ ծովապետ Փաշան, որ դարձեալ բերդն էր, իւր զօրքերով և բնակչաց հետ ՚ի միասին խաղաղու-



Թեամբ արձակեցին, և մնացեալ զօրքը կապանօք գերի վարեցին: Երբ այս տը-  
խուր լուրը Կ. Պօլիս գումեց, այն է  
բերդին այսպիսի անխուսառնութեամբ յա-  
փշտակութիւնն, Տէրութիւնն և բո-  
լոր Մահմետական ժողովուրդը խոր  
սգոյ և ծանր արտմութեան մէջ ընկե-  
մեց: Վասն որոյ Մէսիւրիի և ուրիշ  
պէտք եղած տեղերը ամրացնել փոյթ  
տարին, և Պոսնայի նախկին կուսակալ  
Ապտորահիմ փաշան, որ Կոստանդնու-  
քի հրամանատար լինելու Կ.  
Պօլիս բերուած էր, Եուսուֆ փաշայի  
պաշտօնին բարձրացաւ. Գարահիսա-  
րի և Մէնթէշի նահանգներն ալ տը-  
ռւելով, Մէսիւրիէ ղրկուեցաւ: Եւ  
Ատանայի նախորդ կուսակալ Նուրի  
փաշային գրուեցաւ, որ օր յառաջ փու-  
թայ Ահմետլուի պահպանութեան  
հասնի: Եուսուֆ փաշայի սոյն գոր-  
ծոյն մէջ յայտնապէս ըրած նենգու-  
թիւնը և անհաւատարմութիւնը ըս-  
տուգուելով Սիրող և Մէլանիի և ու-  
րիշ տեղեր գտնուած կալուածքը եւ  
ինչքն Տէրութեան կողմէն գրուելով  
գրուեցաւ, և ինքը բաւական ժամա-  
նակ գերութեամբ Հոճայ պէյ նստաւ,  
և ի վերջոյ ժամանակին դէպքերը փո-  
խուելով Կ. Պօլիս հրաւիրեցաւ եւ  
յատուկ տեղ սահմանուելով՝ անդ  
նստելու հրաման եղաւ: Իսկ մեծ վե-  
զիր Մէհմէտ Սէլիմ փաշայի Վառ-  
նայի բերդին օգնութեան հասնելու  
մասին ծուլութիւնը և թուլութիւնը  
և քանի մի անպարկեշտ գործերը յայտ-  
նուելով, այնուհետեւ անհնարին էր  
իրմէ հաւատարիմ ծառայութիւն յու-  
սալ, և հարկ էր զայն փութով իւր  
պաշտօնէն դադրեցնել, ուստի Կոստան-  
դնական հրամանաւ Ռէպիլաիւր ամսոյ 16ին  
հինգշաբթի օրը անարգութեամբ իւր  
պաշտօնէն հրաժարեցուցին, և բոլոր  
ինչքը և ստացուածքը Սըքունիս գը-

րաւեցին, և վերն ի Կէլիպօլի յաքսորս  
դատապարտեցին, եւ ծովապետ Իզ-  
զէթ Մէհմէտ փաշան, որ Վառնայի  
Կոստանդնուքի բանակը փութացած էր,  
մեծի Վէզիրութեան աստիճանին ամ-  
բարձաւ. ծովապետութիւնն ալ ար-  
քունի սենեկապետ Ահմէտ աղայի չը-  
նորհեցաւ Բիրիւան-Բէան աստիճանաւ,  
բաց յայտնաէ Մելիւն Էօմէր փա-  
շայ, որ Վառնայի օգնականութեան  
պաշտօնը ստանձնած էր, իւր պաշտօ-  
նին մէջ Թերութիւն նշմարուելով  
Վէլիւ-Բէան աստիճանէն ղրկեցաւ և  
Կէլիպօլի աքսորեցաւ, և նորա պաշ-  
տօնը Կոստանդնուքի բանակին յառաջա-  
պահ գնդին սպարապետ, Ալիս փաշայ  
ժառանգեց Վէզիրութեան աստիճա-  
նաւ:

Մոռայի բերդին ապստամբաց տիրելն,  
եւ երկու ամսանց աքսորիցն:

Մոռայի կուսակալ և սպարապետ  
Եգիպտական իշխան Մէհմէտ Ալի  
փաշայի որդի Իպրահիմ փաշայ յար-  
տաքուստ պատահեալ քանի մի զան-  
ցառութենէ և պաշարաց սպառումէն  
ստիպեալ, պատրաստ գտնուած զօր-  
քերով դէպ ի Եգիպտոս չուեց գնաց:  
Զինի նորա անմիջապէս Գաղղիական  
զօրաց բաղմութիւնը նաւերով նոյն  
կողմերը ժամանեցին, և Մոռայի մէջ  
Պալլէ Պատրայ և այլ բերդերն եւ  
ծանուցեալ տեղերն, որ Իսլամաց ձեռ-  
քն էր, նախանձորդը յափշտակեալ  
տիրեցին, և նոցա մէջ գտնուած Իս-  
լամ ժողովուրդը Զմիւռնոյ կողմերը  
ղրկեցին: Իսկ այս կողմը Քէլէճի շար-  
իլլէի ձօնայ, Բասիմ Էֆէնտին իրեն  
օգնական գտնելով ծրագիր մի պատ-  
րաստած էր, որուն մէջ Կոստանդնուքի  
պատերազմին այսպիսի եղանակաւ ըս-  
կըսին կը դատապարտէր, և կը յորդո-  
րէր հաշտութեան միջոյններն ձեռք



բերել, և ժամանակին հանգամանաց նկատմամբ միշտ խաղաղութիւնը պատերազմէն վեր կը դասէր, այս ծրագիրը առանց պէտք եղած տեղը ներկայացնելու, աստ անդ ցոյց կուտար և կը կարգացնէր, այս անհաճոյ և միանգամայն Կայսեր կամաց հակառակ գործը իւր ականջը հասնելով, մին 'ի Կիպրոս և միւսն 'ի Հռոդոս աքսորեցան, քանի մի օրէն զինի այս դէպքը աւելի զայրոյթ պատճառելով Կայսեր որդւոյն, թէ և վտանգաւոր հրամաններ ըրած էր անոնց համար, այլ միջնորդութեամբ ոմանց, Իլդէի Տոլլայ 'ի Սէբաստիայ բերդարգել, և Բասիէ Էֆէնդին խոճայ-լիէնէ զսկիւլով աքսորեցան: Իսկ Իլդէի Տոլլայ շատ չանցած յաքսորս ոգեմաշ ցաւոց հանդիպեալ ողբովք և հառաչանք մեռաւ:

Պաշտօնէից փոփոխութիւն, եւ ոմանց աքսորումն, Ռուսաց նաւերուն գալուստը, նոր դրամահատութեան որոշում, մեծ Եպարքոսի փոփոխութիւնն, նոր բերդին գրաւումն, զգետուց փոփոխութիւնն:

Հետեւեալ փոփոխութիւններն եւ զան կայսերական հրամանաւ, մինչեւ ցայս վայր բանակին մեծ սպարապետը (Սէր Գաբիէ Էֆէն), որ Այոուսի նահանգն էր Շուսլի երթալու, Էսատ փաշայ որ կայսերական բանակն էր, բազմութեամբ զօրաց Այոուսի կողմերը երթալու. Շուսլի բանակին զօրապետ շիւսէին փաշան մեծ ըստ սպարապետին օգնական մնալու: Գաւառմանի կուսակալ Էմին փաշայ Վիտինի յառաջապահ զօրաց վերայ երթալու. Մարաշի կուսակալն, որ ըստ պահանջման իւր պաշտօնին յառաջագոյն Կ. Պօլիս եկած էր, Նիկիոյ վոյւդի պահպանութեան երթալու:

Ատանայի կուսակալ, Զիլթովի պատեւրազմին, և Սեբաստիայ կուսակալ Մէհմէտ փաշայ, որ յառաջ մեծ սպարապետին օգնական եկած էր, Այինէ կղզին պահպանութեան երթալու հրաման եղաւ, և իւրաքանչիւրն իւր պաշտօնատեղին դնաց, յետ այսորիկ բանակը գտնուած այլ և այլ պաշտօնէից փոփոխութիւններ, և ոմանց իսկ աքսորումն տեղի ունեցաւ: Այս անգամ քանի մի Ռուսաց նաւեր Պողչայ կղզին առջեւ եկան խարսխեցին և միջերկրական ծովուն կիրճը պաշարեցին, իսկ կայսերական նաւատորմին հրամանատար Թահիր փաշան, որ յիշեալ կիրճը կը սպասէր, պաշտօնէն զըրկեցաւ եւ Անդրիանուպօլիս զըրկեցաւ, և փոխանակ նորա կարգեցաւ կայսերական նաւուց նաւապետ Մուստաֆայ պէյ, և քանի մի շոգենաւ ես դրուելով այն կողմը զըրկուեցաւ, պատուէր լինելով նմա որ յիշեալ վնասակար նաւերէն զչուշանայ:

(Շարունակելի:)

## ՊԱՏԱՍԽԱՆ

Առ Պ. Մ. Գ.

Ձեր նամակն ընդունեցինք 'ի մասին Եօզղատու քստմեղի դիպաց, ընդ նմին և Ձեր խորհրդածութիւնը ճաշկաստանի կառավարական վիճակին վերայ: Կարելի չէ անթաց աչք և անտարբեր ոգւով կարդալ Ձեր նամակին նկարագրական մասն, որով կենդանի և սրտաշարժ կերպով կը պատկերացնէ Եօզղատու դժբաղդ մերաջնեից կրած բարոյական և նիւթական աղէխարշ աղէտներն Տէրութեան կանոնաւոր զօրքերէն Ձեր դատողութիւններն և խորհրդածութիւններն ևս շատ բա-